

UOT: 398

Tərənə Rüstəmovə*

TƏMSİLİN JANRLAŞMA YOLU – EL SÖZÜNDƏN YAZILI ƏDƏBİYYATA

Xülasə

Təmsil janrının bir ədəbi növ kimi formalaşmasında şifahi ədəbiyyatdan qaynaqlanan təmsil təcrübəsi mühüm rol oynayır. Folklordan qidalanan, formaca yığcam, məzmunca dərin olan təmsillər sonralar yazıya köçürülərək müstəqil ədəbi növ kimi formalaşmışdır.

Təqdim edilən məqalədə təmsilin hələ janr kimi formalaşmadığı dövrlərdə mövcud olan quruluş xüsusiyyətlərindən, didaktik mahiyyətindən və s. bəhs edilir. Həmçinin məqalədə pırıça, münazirə, şəxsləndirmə, təşxis, intaq kimi alleqorik formalar haqqında ətraflı məlumat verilir, təhlillər aparılır. O cümlədən müəllif alleqoriya ilə təmsilin eynilləşdirilməsi məsələsinə də toxunaraq fikrini nümunələrlə əsaslandırır. Təmsillərlə nağılların oxşar və fərqli janr xüsusiyyətləri də məqalədə araşdırılaraq müqayisəli tədqiqatə cəlb olunur.

Açar sözlər: təmsil, nağıl, alleqoriya, janr, folklor

THE WAY OF THE FORMING OF A FABLE AS A GENRE: FROM FOLKLORE TO WRITTEN LITERATURE

Summary

In the formation of the fable genre as a literary genre, the experience of fable originated from oral literature plays an important role. Compact and subtle fables that benefited from folklore were transmitted to writing and formulated as an independent literary type.

The presented article deals with the features of existing structure and didactic essence when fables have not been formed as a genre yet. Also in the article detailed information on allegorical forms such as proverb, personalization, intuition is given and analyzes are made. Including author touches on the issue of identifying fables and allegories and substantiates her ideas on the issue. Similar and different characteristics of fables and fairy tales is involved in comparative research and examined in the article.

Key words: fable, fairy tale, allegory, genre, folklore

ПУТЬ ФОРМИРОВАНИЯ БАСНИ КАК ЖАНРА: ОТ ФОЛЬКЛОРА К ПИСЬМЕННОЙ ЛИТЕРАТУРЕ

Резюме

Опыт басни, исходящий из устной литературы, играет важную роль в формировании этого жанра как литературного типа. Басни, которые питаются фольклором и различаются с тонким изображением и краткостью, были позже переведены в письменную форму и сформулированы как самостоятельный литературный вид.

В данной статье говорится о структуре, дидактической сущности и т.д., которые существовали когда басня еще не сформировалась как жанр. Кроме того, статья представляет подробную информацию по аллегорическим темам, таким как притча, моралите, персонализация и метафора. В частности, автор также затрагивает вопрос идентификации аллегии и басни и обосновывает мнение примерами. В статье также изучены и включены в сравнительные исследования похожие и разные жанровые особенности сказок и басен.

Ключевые слова: басня, сказка, аллегория, жанр, фольклор

* Nizami Gəncəvi adına Milli Azərbaycan Ədəbiyyatı Muzeyi. E-mail: aykarustemli@mail.ru

Giriş. Təmsillərin məxsus olduğu Qərb və Şərq xalqlarının folkloruna, ədəbiyyatına dair müxtəlif tədqiqatçıların araşdırmalarına söykənərək elmi-nəzəri dəlillər əsasında tədqiqat aparmaqdan ibarətdir. Eyni zamanda Azərbaycan ədəbiyyatında təmsil növünün təşəkkülü və formalaşması prosesini şərtləndirən ictimai-siyasi, mədəni, ədəbi-tarixi amilləri müəyyənləşdirmək, təmsilin bir janr kimi formalaşana qədərki inkişaf xüsusiyyətlərini aydınlaşdırmaq da nəzərdə tutulur. Bu məqsədlə aşağıdakı vəzifələr müəyyən olunmuşdur:

- təmsilin mənşəyi, formalaşması və inkişafı;
- xalqın şifahi xalq yaradıcılığında təzahür tapan alleqorik üsürləri janrın ilk rüşeymləri kimi tədqiqata cəlb etmək;

- alleqoriya və təmsilin sərhədini müəyyənləşdirmək;

- təmsil və nağılın oxşar, fərqli janr xüsusiyyətlərini aydınlaşdırmaq;

Xalqın tarixini, ictimai-siyasi həyatını, məişətini özündə əks etdirən təmsil, Azərbaycan ədəbiyyatında folklor nümunəsi kimi mövcud olmuş, uzun inkişaf yolu keçərək, sonralar yazılı ədəbiyyatda bir janr kimi formalaşmışdır. Formaca yığcam, məzmunca dərin olan təmsillər şifahi xalq ədəbiyyatından qidalanaraq, zaman-zaman yazıya köçürülmüş və dildən-dilə keçərək ədəbi-mədəni inteqrasiya prosesində ümumbəşəri əhəmiyyətə malik müstəqil ədəbi növ kimi formalaşmışdır.

Məlumdur ki, hər bir xalqın yazılı ədəbiyyatı folklorlardan bəhrələnərək, müəyyən zaman məsafəsində onun janr xüsusiyyətlərini də özündə ehtiva etmişdir. Bu mənada təmsil janrının da ayrıca bir ədəbi növ kimi formalaşmasında şifahi ədəbiyyatdan qaynaqlanan təmsil təcrübəsi mühüm rol oynamışdır.

Təmsilləri çox zaman şifahi xalq ədəbiyyatının başqa janrları ilə dəyişik salırlar. Qeyd edək ki, didaktik və dini məzmun daşıyan pritçadan, nəsihətamiz apoloqdan və digər alleqorik təhkiyə formalarından fərqli olaraq, təmsillərdə süjet xətti qısa və bitkindir, hadisələr sürətlə açılır, mövzu ilə səsleşməyən, onun gedişatına maneə törədən məsələlər mətndən uzaqlaşdırılır.

Təmsillərdən əvvəl yaranmış, müstəqil janr kimi formalaşmayan və geniş yayılmayan pritçalar tarixi baxımdan özündə təmsilə xas olan əxlaqi-didaktik məzmun əxz etmişdir. Qeyd edək ki, pritça müəyyən hadisəni, faktı, varlığın özünü isbat etmək üçün yaranan folklor nümunəsi olub, yalnız müsahibə, münaqişə fonunda mövcud olmuşdur. Bu janrın antik dövrdən başlayaraq tarixi yoluna nəzər salan, onun janr xüsusiyyətlərini izah edib analoji təhlil aparan M.Qasparov təmsilləri, insana xas olan düşünüb-danışmaq kimi bacarıqların heyvanların üzərinə köçürülməsi yolu ilə yaranan, əsasən nəzmlə yazılan, didaktik kiçik hekayə adlandırır. Burada iştirak edən əsas obrazlar insani keyfiyyətlərlə təmsil olunmuş heyvanlardır və təmsilin bu xüsusiyyəti məhz onun pritçadan yarıldığını sübut edir. M.Qasparova görə, “pritçanın əsas məqsədi rəqibin sübut və dəlillərini bərtərəf etmək deyil, eyni zamanda rəqibi heyvan dünyasından gətirdiyi misallarla müqayisə edərək alçaltmaq, rüsvay etməkdir” [1, s.187].

Antik ədəbiyyat tarixindən o da məlumdur ki, ilk dəfə Ezop pritçaları məzmun və üslub baxımından ictimai mübarizənin əsas üsürü hesab edərək, təmsil kimi qələmə almışdır. Lakin qeyd edək ki, qədim Yunanıstandan fərqli olaraq Şərq ölkələrində pritça gülüş, satira üsürü qəbul edilib təmsilə çevrilə bilməmişdir.

Azərbaycan ədəbiyyatında, eləcə də orta əsr Şərq ədəbiyyatında təmsil janrının nümunələri “təmsil” adı ilə deyil, “məqalət”, “hekayət”, “nağıl”, “rəvayət” adları ilə yayılmışdır. Məsələn, “Kəlilə və Dimnə” əsərində verilən təmsillər rəvayət kimi təqdim olunur. Yaxud fars yazıçısı Ağa Məhəmməd Hiləruddinin “Cameyi-təmsil” adlı kitabı əfsanəvi-dini hekayə və rəvayətlərdən ibarət olduğu halda, əksinə, “təmsil” adlandırılmışdır. Komediyaçıları “təmsilat” adlandıran dramaturgiyamızın banisi Mirzə Fətəli Axundzadə isə bu sözün “misal”, “nümunə”, “örnek” mənalarına əsaslanmışdır.

Qeyd etmək yerinə düşər ki, təmsil janrına aid nümunələrin “məqalət”, “hekayət”, “rəvayət” adı altında verilməsi də təsadüfi deyil. Fikrimizcə, təmsildə müəllif tərəfindən verilən təhkiyə, hey-

vanların təqdimi, ayrı-ayrı obrazların təsviri, lakoniklik onu struktur baxımından hekayəyə yaxınlaşdırsa da, məzmun və mövzu baxımından rəvayət və əfsanələrə yaxın edir.

Konkret olaraq təmsildən danışanda qeyd etməliyik ki, ədəbiyyatda bir janr kimi formalaşana qədər o, şifahi xalq ədəbiyyatında müxtəlif formalarda özünü göstərmişdir. Bu ədəbi formalardan biri Şərq ədəbiyyatında geniş işlənən münazirədir: “İki tərəfin mübahisəsi üzərində qurulan münazirələrdə tərəflər canlı insan, təbiət (yaz və qış), mücərrəd məfhum (eşq və əql) ola bilər. Azərbaycan şifahi xalq şeirində deyişmə ilə həm müştərək, həm də fərqləndirici xüsusiyyətlərə malik olan münazirədə, mübahisə zamanı tərəflər dəlillərlə özünü öyüb üstünlüyünü sübuta çalışır, qarşı tərəfin nöqsanları sayılır. Adətən adil hökmdar və ya ağsaqqal tərəfindən həll edilən mübahisələrdə üstünlük birinə verilir” [2, s.145].

Azərbaycan folkloru antologiyasının birinci kitabında “Əkinçi ilə öküzün bəhsi”, “Heyvanların bəhsi”, “Yerlə göyün bəhsi”, “Aranla dağın bəhsi”, “Aranla yaylağın bəhsi” başlığı altında şeir parçaları verilmişdir. Bu şeir formaları fikrimizcə, satirik deyişməyə bənzər alleqorik tərzdə yazılan münazirələrə nümunə ola bilər.

Məsələn, “Aranla dağın bəhsi” şeirinə nəzər salaq:

Dağ deyər: *Nə qaralırsan, ay qaralan aran,
Səndən gələn ağır ellər məndədi.
Döşümdə otlayan gecə-gündüzlər,
Ağır sürü, çoxlu mallar məndədi.*

Aran deyər: *Nə lovğalanırsınız, ay lovğa dağlar,
İsti hava, həmvar çöllər məndədi.
Sənə gedən heyvan dırnaqdan olur,
Ayağa vurulan nallar məndədi [3, s.28].*

Nümunədən görüldüyü kimi, coğrafi və iqlim cəhətdən fərqli (dağ-sərin, aran-isti) məkanların deyişməsində dağ və aran özünəməxsus xüsusiyyətlərini sadalayaraq lovğalanır.

Qeyd edək ki, təmsil bir janr kimi formalaşana qədər şifahi xalq ədəbiyyatı nümunələrində şəxsləndirmə və yaxud təşxis formasında da özünü göstərmişdir. Belə ki, istiarə növü olan bu formada canlılara məxsus keyfiyyətlər cansız predmet və hadisələrə köçürülür. Əvvəlcə şifahi ədəbiyyatda, sonralar isə yazılı ədəbiyyata da sirayət edən, heyvanların, bitkilərin, coğrafi məkanların danışıdırılması, ağlaması, gülməsi kimi təzahür tapan şəxsləndirmə eyni zamanda alleqorik ifadə tərzidir. Cansız əşyalara verilən ritorik sual, yaxud onlara edilən müraciət də şəxsləndirməyə yaxındır. “Şəxsləndirmədən dünya xalqlarının qədim mifologiyası və folklorunda antropomorfizm halında çox istifadə olunmuşdur. Nağıl və mahnılarda heyvan, bitki və əşyaların insan kimi danışması, hərəkət etməsi antropomorfizm adlanır. Bu ibtidai insan təfəkkürü, xüsusilə mifologiya üçün səciyyəvi hal idi” [2, s.17].

Şəxsləndirmənin (təşxis) bir növü olan intaq, danışmaq qabiliyyəti olmayan varlıqların, əşyaların ədəbi əsərdə dindirilməsidir. Qeyd edək ki, “nitq” sözündən götürülmüş intaqa şifahi xalq ədəbiyyatı nümunələri ilə yanaşı yazılı ədəbiyyatda da rast gəlinir. Heyvan və bitkilərin dilindən yazılan əsərlərdə, təmsil və alleqoriyalarda intaqa müraciət edilir. “Kəlilə və Dimnə”, Məhəmməd Füzulinin “Yeddi cam”, “Söhbətül-əsmar”, Mirzə Ələkbər Sabirin “Ağacların bəhsi” əsərləri intaqa nümunə kimi göstərilə bilər.

Bildiyimiz kimi, alleqorik təsvir də təmsildə geniş istifadə olunan bədii ifadə üsuludur. Təmsil üçün alleqoriya başlıca şərtidir. Daha dəqiq desək, alleqoriya təmsildə özül rolunu oynayır. Alleqoriya janrın özü deyil, təsvir üsulu, ifadə vasitəsi olub, hər hansı bir mücərrəd fikrin, anlayışın konkret predmet, yaxud hadisənin köməyi ilə təsvir edilməsidir. Alleqorik bədii detal insanı təkəcə düşündürür, eyni zamanda onu tərbiyə edir, xarakterinin formalaşmasına təsir göstərir.

Bəzən təmsillə alleqoriyanı tamamilə eyniləşdirirlər. Bu növdən danışarkən, onun adını “təmsil-alleqoriya”, yaxud “alleqoriya-təmsil” kimi qeyd edirlər. Əslində bu fikir bir qədər düzgün səslənir. Çünki təmsillərin əsasını alleqoriya təşkil etsə də, bütün alleqorik mövzuda yazılan əsərlər təmsil hesab oluna bilməz. Belə ki, alleqorik üsürlərə tək-cə təmsillərdə yox, şifahi və yazılı ədəbiyyatın müxtəlif növlərində də rast gəlinir. Məsələn, “Tülkü ilə qurd”, “Şəngül, Şüngül, Məngül”, “Tülkü ilə canavar” və s. alleqorik üsürlərlə zəngin olan nağıllardır. Məhəmməd Füzulinin “Bəngü Badə”, “Yeddi cam” əsərləri də alleqorizm üsürləri ilə zəngin olduğu üçün ədəbiyyat tarixinə müəyyən mənada alleqorik poema kimi daxil olmuşdur. Lakin bu əsərlər nə forma, nə də məzmunca təmsil hesab edilə bilməz.

İnsanlara məxsus keyfiyyətlərin əşya və hadisələrin üzərinə köçürülərək canlandırılması, təbiətdə çox adi görünən hadisələrin fantastik şəkllə salınması, gələcəyə inam, xoş əhvali-ruhiyyə, geniş epik lövhələrin, macərə və hadisələrin bölgüsü nağıllara xas olan xüsusiyyətlərdir. Sadalanan xüsusiyyətlərin bəziləri sonralar təmsilin janr kimi formalaşmasında müəyyən rol oynamışdır. Professor Məmməd Hüseyin Təhmasibin qeyd etdiyi kimi: “Heyvanlar haqqında nağıllar ibtidai icma dövründə yaranmış, qədim ovçu, eləcə də əkinçi qəbilə və tayfalarda uzun müddət xüsusi əfsun vasitəsi kimi istifadə edilmiş, daha sonralar isə alleqorik nağılların və təmsillərin yaranmasında çox əhəmiyyətli rol oynamışdır” [4, s.44].

Ümumiyyətlə, heyvanlar haqqında nağıllarla təmsillər uşaq ədəbiyyatının əsasını təşkil edir. Biri folklorə, digəri isə yazılı ədəbiyyata aid olan janrların həm ortaq, həm də fərqli cəhətləri vardır. Hər iki janrın nümunələri dinləyənlərin və oxucuların bədii zövqünün formalaşmasında, ətraf aləmi dərk etməsində böyük rol oynayır. Didaktik məzmunu, sadəliyi, yığcamlığı, rəmzi mənə daşması hər iki janrın xarakterik xüsusiyyətlərindəndir. Bu janrların yaranması dövr, şərait, zamanla bağlı olub, real həyat həqiqətlərini əks etdirdiyi üçün xalq içində geniş yayılmışdır.

Heyvanlar haqqında nağılların sonrakı dövründə alleqoriya özünü göstərsə də, bəzi tədqiqatçılar, xüsusən görkəmli rus folklorşünası V.Y.Propp heyvan obrazları ilə insana işarə olunması fikri ilə razılaşmayaraq qeyd edir ki, “təmsildən fərqli olaraq nağıl üçün alleqorizm tamamilə yaddır” [4, s.44]. Fikrimizcə, V.Y.Proppun bu fikirləri bir qədər ziddiyyətlidir. Belə ki, heyvanlar haqqında olan nağıllarda da təmsillərdə olduğu kimi alleqorizm mövcuddur. Məsələn, “Tülkü ilə canavar”, “Süleyman şah və qarışqa”, “Qoca aslan”, “Hiyləgər tülkü” və s. nağılları alleqorik nağıllardır.

Bildiyimiz kimi, heyvanlar haqqında nağılların və təmsillərin özünəməxsus janr və struktur xüsusiyyətləri vardır. Hər iki janr nümunələri, əsasən qısa giriş, məzmunu təşkil edən əhvalat və çox zaman aforizm kimi səslənən didaktik sonluqdan ibarətdir. Həm heyvanlar haqqında nağıllarda, həm də təmsillərdə geniş, demək olar ki, çoxşaxəli süjet xətti yoxdur, bəzən nəticə çıxarmaq dinləyicinin və ya oxucunun öhdəsinə buraxılır.

Xalq təmsillərinin bir janr kimi formalaşana qədər şifahi xalq ədəbiyyatında nəsr formasında mövcud olması faktı hər kəsə məlumdur. Azərbaycan ədəbiyyatında xalq təmsilinin ilk nümunələri “Tülkü və ilan”, “Hiyləgər keçi”, “Arı və milçək”, “Aslan və dovşan” və s. hesab olunur. Xalq təmsilləri nəsr formasında yazılıb yayılsa da, yazılı ədəbiyyatda daha çox nəzm formasında qələmə alınmışdır. Folklordan götürdüyü təmsil mövzusunun nəzmə çəkən Qasım bəy Zakirin “Xain yoldaşlar haqqında” təmsilinin son misraları fikrimizi bir daha təsdiq edir:

*Müşküldü nəzm etmək hər belə nəşri,
Əhv eyləsin arif gər olsa kəsri [5, s.114].*

Məlumdur ki, Q.B.Zakirin “Tülkü və şir”, “Aslan, qurd və çaqqal”, “Tülkü və qurd” təmsilləri Azərbaycan xalq təmsillərinin orijinal yolla işlənmiş yeni formalarıdır. Lakin burada da bəzi istisnalar var. Belə ki, Seyid Əzim Şirvani, Abdulla Şaiq, Hikmət Ziya və bu kimi bəzi təmsil yazan şairlərin yaradıcılığında nəsrə yazılan nümunələrə də rast gəlinir.

Hər iki janrı fərqləndirən cəhətlərdən biri kimi onu da qeyd etməliyik ki, nağıllarda təsvir edilən hadisələr reallıqdan uzaq olub mahiyyət etibarilə bütün zamanlar üçün eyni qəbul edilir. Təmsillərdə isə gündəlik həyatda baş verənlər təsvir olunduğundan real olub, təmsilin yazıldığı zamana uyğun verilir. Nağıllarda hadisələrin açılması hissə-hissə baş verir, təmsillərdə isə ideya gözlənilməz şəkildə sürətlə açılır. Heyvanlar haqqında nağıllarda bəzi istisnalar nəzərə alınmazsa, heyvan obrazları adətən müəyyən keyfiyyətlərlə xarakterizə edilirsə (məsələn, tülkü hiyləgər, ayı tənbel, qurd ağgöz, it, at vəfalı və s. təsvir olunur), təmsillərdə heyvanların timsalında verilən mənfi xüsusiyyətlərlə birbaşa insanlara işarə olunur və tənqidi mahiyyət daşıyır.

Təmsillərdə adətən alleqoriya, simvolizm, kinayə, sarkazm, məcaz və poetik dil, nağıllarda isə şirin və sadə danışmaq dili, folklorə məxsus variantlılıq, anonimlik, təhkiyə üslubu aparıcı xəttidir.

Təmsilləri nağıllardan janr xüsusiyyətləri baxımından fərqləndirən cəhətlərdən biri də nağıllarda dialoqların təmsilə nisbətən çoxluq təşkil etməsidir. Hadisələrin gedişatını istiqamətləndirən, situasiyaların açılmasına kömək edən dialoqlar bütövlükdə nağıllara canlılıq, obrazlılıq verir. Buna “Tülkü və kəklik”, “Ac qurd”, “Tülküylə toyuq” və s. kimi nağılları misal göstərmək olar.

Təmsillərdə isə bir qayda olaraq uzun təhkiyə, dialoq, təsvir əsas yer tutmasa da, sonralar yazılı ədəbiyyatda dialoq üzərində qurulan təmsillərə də rast gəlmək mümkündür. Xüsusən XX-XXI əsrlərdə təmsil yazan şairlər, şifahi xalq ədəbiyyatından bəhrələnərək, dialoqlardan ibarət təmsillər yazmışlar. Bu təmsillərdə dialoq dili həcmcə qısa, axıcı şeirlərdən ibarət olub, forma və məzmun baxımından bitkin olur. Adətən iki və ya üç obraz arasında gedən dialoqlarda onların daxili aləmi üzə çıxır. Burada dialoqlar həm heyvanlar arasında, həm də insanla heyvanlar arasında verilir. Məsələn, Hikmət Ziyanın “Çaş-baş qalan ördək” təmsilinə nəzər salaq:

*O üz tutdu bir gün Qaza:
– De, bu kimin işidir?
Qaz çıxartdı eynəyini:
– Bəyəm hamı kişidir?! [6, s.8]*

Məlumdur ki, şifahi xalq ədəbiyyatımızdakı alleqorik üsürlərə təkcə nağıllarda deyil, əfsanələrdə, rəvayətlərdə, atalar sözləri və məsəllərdə, lətifələrdə, dastanlarda və s. janrlarda da rast gəlinir. Və heç şübhəsizdir ki, bu alleqorik üsürlərin janrlararası mübadiləsi təmsilin yazılı ədəbiyyatda janr kimi formalaşmasında əsas rol oynamışdır.

Nəticə. Azərbaycan ədəbiyyatında təmsil üsürləri çox qədimlərdən, hələ mifoloji dövrlərdən yaranmışdır. Onun keçdiyi təkamül və inkişaf mərhələlərini öyrənmək ədəbiyyatşünaslığımız qarşısında duran mühüm vəzifələrdəndir. Bu barədə təsviri və nəzəri aspektdə bəzi tədqiqatlar aparılmışdır.

Təmsilin ədəbi-tarixi təşəkkülü, janr olaraq formalaşması, ayrı-ayrı təmsilnəvislərin yaradıcılığı haqqında tədqiqatlar mövcud olsa da, bu tədqiqatda məsələyə daha çox tarixi aspektdən yanaşılaraq janrın ədəbiyyat tariximizdə keçdiyi inkişaf mərhələləri öyrənilməyə çalışılmışdır.

Tədqiqat mövzumuzun obyektini konkret olaraq, təmsil olduğu üçün, qeyd etməliyik ki, bu ədəbi növ yazılı ədəbiyyatda bir janr kimi formalaşana qədər folklorumuzda müxtəlif formalarda təzahür tapmışdır. Təqdim olunan məqalədə ilk dəfə olaraq bu alleqorik formalar haqqında məlumat verilir, təmsil janrına tipoloji aspektdən yanaşılır. Həmçinin təmsilin bu alleqorik formalarla tipoloji yaxınlığı nümunələr əsasında tədqiq olunur.

Məqalənin sonunda belə nəticəyə gəlmək olur:

1. Azərbaycan ədəbiyyatında təmsil janr kimi formalaşana qədər uzun inkişaf yolu keçmişdir. Fikrimizcə, folklorada özünü göstərən alleqorik üsürlər təmsilin janr olaraq yaranmasının ilk mərhələsi hesab edilə bilər;
2. Təmsiləqədərki dövrdə ədəbiyyatda münazirə, şəxsləndirmə, intaq, pritça və s. formalardan istifadə edilmişdir;

3. Allegorik ünsürlər və formalar zaman-zaman şifahi ədəbiyyatdan yazılı ədəbiyyata ötürülmüş və bir çox ədəbiyyat nümayəndələrinin yaradıcılığında təzahür tapmışdır;
4. Sadalanan bu xüsusiyyətlər təmsilin janr olaraq formalaşmasına təkan vermişdir.

Tədqiqat işi ali məktəblərin humanitar fakültələrində xüsusi kursların aparılmasında vəsait kimi istifadə oluna bilər. Həmçinin orta məktəb müəllimləri də bu yazıdan mənbə kimi faydalana bilərlər.

ƏDƏBİYYAT

1. Əliyeva S. Nağıl və təmsillərdə oxşar və fərqli janr xüsusiyyətləri. Dil və ədəbiyyat. Beynəlxalq elmi-nəzəri jurnal. 2015, №1 (93).
2. Mirəhmədov Ə. Ədəbiyyatşünaslıq. Ensiklopedik lüğət. Bakı, Azərbaycan Ensiklopediyası Nəşriyyat-poliqrafiya birliyi, 1998.
3. Azərbaycan folkloru antologiyası. İki kitabda, I kitab. Bakı, Azərbaycan SSR EA nəşriyyatı. 1968.
4. Əliyev O. Azərbaycan nağıllarının poetikası. Bakı, "Səda", 2001.
5. Zakir Q. Seçilmiş əsərləri. Bakı, "Yazıçı", 1984.
6. Ziya H. Qısqanc qarışqa. Təmsillər. Bakı, "Gənclik", 1971.